

SECTION 5. COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-20>

WOMEN'S PROSE AND WOMEN'S EXISTENCE: GENERAL REMARKS

ЖІНОЧА ПРОЗА І ЖІНОЧА ЕКЗИСТЕНЦІЯ: ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАГИ

Maksymets V. O.

*Senior lecturer at the Department
of Chinese language and translation
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan
University
Kyiv, Ukraine*

Максимець В. О.

*старший викладач кафедри
китайської мови і перекладу
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Складниками сучасних вітчизняних і зарубіжних літературознавчих досліджень є гендерні студії. Їхні автори, надихаючись ідеями фемінізму та розгортанням феміністичного дискурсу зосереджуються на аналізі та розумінні того, як гендерна ідентичність, стереотипи та очікування формують наративи в літературних текстах. Активізація гендерних розвідок проклала шлях до більш тонкого розуміння жіночих персонажів та їхнього особливого досвіду – «жіночої екзистенції». Жінка більше не розглядається винятково крізь призму сформовану патріархальним суспільством, а як незалежна особистість, яка здатна творити власну долю в соціальному контексті.

Поняття «жіноча екзистенція» одне із засадничих для розуміння специфіки жіночої прози будь-якої національної літератури. Адже в окресленні дефініції «жіночої прози» науковці давно усвідомили, що ставити знак рівності між твором, написаним жінкою і твором, де порушена проблематика жіночої екзистенції, не можна. Проте, залишаючись поняттям і явищем неоднозначним, без єдиного жанрово-стильового чи ідейно-тематичного вимірів, «жіноча» проза завдяки притаманним саме їй рисам і мотивації за ознаками гендеру автора, претендує на окремий ієрархічний рівень розвитку світової загалом та різних національних літератур зокрема. Попри національну специфіку, у багатьох літературах саме з XIX ст. і особливо з другої половини XX ст. суголосно з актуалізацією проблеми емансипації

відбувається кількісний і якісний сплеск творів, які, власне, і утворили дискурс «жіночої прози».

Закономірно, що перші теоретичні роздуми щодо жіночої екзистенції пов'язані з категоріями і методологією філософів-екзистенціалістів. Адже вони (насамперед Ж.П. Сарт і А. Камю) не тільки ввели поняття «екзистенція» в ранг наукового терміна, запустивши суперечки щодо його визначення, типології і специфіки, а й запропонували його інтерпретацію мовою художніх творів. За визначенням філософського словника, екзистенція (існування) трактується як «поняття, протилежне до поняття есенції (сутності)» [1, с. 187].

Завдяки прискіпливій увазі екзистенціалістів до проблеми Іншого та внаслідок «визрівання» упродовж століть феміністичних ідей у європейській гуманітаристиці і художній літературі, з'являється поняття «жіноча екзистенція» і його теоретичне обґрунтування. Зокрема Ж.-П.Сартр, розробляючи теорію Іншого, поряд із такими концептами, як погляд, страх, вина, свобода, тіло, опір, подолання, вибір, оперував і концептом стать. Гендерне розуміння Іншого досить широке: бачити відмінності в ньому не теж саме, що бачити Іншого як свою протилежність, адже відмінність – це позитивний потенціал розвитку, тоді як протилежність стимулює агресію і ворожнечу. Таке розуміння стимулює розрізнення багатьох Інших і не заперечує досвіду інакшості, оскільки наявність Інших утворює різноманіття можливостей, які володіють власною цінністю у формуванні світу. Вважається, що саме за порадою Ж.-П.Сартра осмислити статус жінки у традиційній культурі С. де Бовуар взялась за написання «Другої статі» (1949). Ця книга відіграла засадничу роль в розумінні гендерного Іншого і у формуванні феміністської теорії загалом, визначивши вектор подальших жіночих студій у світовій науковій думці.

Досвід жіночого буття (екзистенція) у кінцевому рахунку спрямована на пошук відповіді на питання хто я і розуміння своєї душі. Тож «жіночу екзистенцію» і «жіночу ідентичність» сприймаємо як «процес» і «результат». Жіноча екзистенція чи жіноча ідентичність структурується комплексом сталих чи змінних компонентів (біологічна стать, гендер, стать, етнічність, культура і релігія, освіта, професійна діяльність, сімейний стан), які, своєю чергою, відповідають різним типам ідентичностей. Так, біологічна стать – компонент ідентифікації жінки, зумовлений її генетичними і фізіологічними особливостями; гендер – соціальна конструкція, яка визначає очікування, норми та поведінку, пов'язані з біологічною статтю; при цьому може збігатися чи не збігатися із біологічною статтю жінки; стать – особисте відчуття себе чоловіком чи жінкою (гетеросексуальною, гомосексуальною, бісексуальною або іншою); етнічність – етнічна ідентичність, яка визначається приналежністю жінки до певної етнічної групи

зі спільним походженням, культурою, мовою тощо; культура і релігія – ідентичність, яка визначається приналежністю жінки до певної культури, релігії, яка має спільні цінності, норми поведінки, традиції тощо; освіта впливає на формування світогляду жінки, її цінностей і уявлень про себе; професійна діяльність – професійний статус (чи його відсутність) як частина ідентичності жінки; сімейний стан як чинник впливу на рольові очікування та поведінку жінки.

Окремо або в комбінації ці ракурси жіночої ідентичності «транспортуються» і на відтворення її специфіки в художній літературі. Як предмет художнього осмислення жіноча ідентичність або екзистенція завжди мала амбівалентний характер. Власне про це і говорила С. де Бовуар, наголошуючи на «залежності» позитивної чи негативної оцінки жіночої ідентичності з позиції чоловічої ментальності.

Специфічний досвід жіночої екзистенції, який відбивається в особливому типові жіночого світосприйняття, виявляється у стилістиці жіночих текстів. Вони активно пропагують альтернативну модель культури. Ідеологія свободи та принципи ненасильницької комунікації узгоджуються в ній зі специфічним типом емоційно-чуттєвого переживання свого існування.

Як відомо феміністична теорія з другої половини ХХ ст. відіграла важливу роль у культурному дискурсі, оскільки в межах парадигмальних змін у концепціях расових, національних, класових типів ідентичності додається і дискурсивний критерій статевої відмінності. Особливо виразно її реалізацію можна простежити в компаративному аспекті, зокрема зіставивши явища жіночої прози в українській і китайській літературі, наприклад у творчості Галини Пагутяк і Цань Сюе відповідно.

І в українській, і в китайській літературі поняття «жіноча екзистенція» поєднуються прагненням реорганізувати модель патріархального суспільства із його комплексами, фобіями й стереотипами, бажанням виявити глибинні механізми істинності людського (насамперед жіночого) існування. Жіночу суб'єктивність сприймаємо синонімом жіночої екзистенції (жіночого буття), яке виявляється у пошуку і/або ствердженні різних типів і форм ідентичності.

Питомою ознакою сучасної української жіночої прози є її сповідальний наратив, що уможливорює акцентувати на автобіографічних мотивах, іронічному осмисленню автором і персонажем власної постаті. Аналогічно і в китайській літературі, де наголошується на травматичному досвіді поколінневого конфлікту, який ускладнюється конфліктом світоглядним – патріархальним і сучасним. У жіночій прозі, зокрема у творчості Цань Сюе, особливістю оприявлення цього комплексу конфліктів є поетика «магічного реалізму», нелінійний

наротив, апеляція до архетипів. Це стає підґрунтям перспективи порівняльного аналізу творчості китайської авторки і Галини Пагутяк.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник / голов. ред. В. І. Шинкарук ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. С. 742.